

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

К.Е. Бондарь, С.В. Коношенко,
Україна, Донецька область, м. Слов'янськ,
Донбаський державний педагогічний університет

Постановка проблеми та її актуальність. В Україні останніми роками в усіх сферах життя та освітнього процесу відбуваються зміни, які призводять до різноманітних поведінкових відхилень у підлітків. Незважаючи на те, що до проблеми профілактики девіантної поведінки прикуто увагу багатьох науковців, кількість девіантних підлітків не припиняє зростати. Спроби ефективної профілактики девіантної поведінки підлітків ускладнені тим, що в практичній діяльності загальноосвітньої школи відсутня цілісна система, яка б передбачала соціально-педагогічну роботу із запобігання одночасно всіх актуальних видів девіантної поведінки, виходячи з думки про те, що всі девіації пов'язані та взаємозумовлені певним чином. Тому проблема соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи є актуальною й потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення сучасних літературних джерел у галузі соціальної педагогіки показав, що проблему девіантної поведінки та її профілактики досліджували багато науковців, серед яких можна назвати такі імена, як Н. Агетик, О. Безпалько, М. Галагузова, Н. Заверико, І. Зверєва, Л. Козаков, С. Коношенко, Л. Мардахаєв, А. Мудрик, Р. Овчарова, С. Омельченко, В. Оржеховська, М. Фіцула, С. Харченко та ін. Аналіз розробленості проблеми девіантної поведінки в літературі, показав, що на сьогодні вже накопичено значний теоретичний і емпіричний матеріал з проблеми девіантної поведінки та її профілактики. Проте, досі недостатньо розкрито технології діяльності провідного інституту соціалізації – загальноосвітньої школи – у попередженні девіантної поведінки підлітків, відсутня науково обґрунтована система соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи, яка б охоплювала профілактику одночасно всіх видів девіантної поведінки, поширених у підлітковому середовищі.

Мета статті - теоретично обґрунтувати сутність і зміст соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків.

Викладення основного матеріалу. Словник із соціальної педагогіки тлумачить профілактику як сукупність заходів, спрямованих на охорону здоров'я, попередження виникнення й поширення хвороб людини, поліпшення фізичного розвитку людини, збереження працездатності та забезпечення довголіття; комплекс заходів, спрямованих на попередження, подолання або нейтралізацію чинників, що спричиняють девіантну поведінку [3, с.128].

Услід за авторитетними вченими [1; 2; 4] ми розглядаємо профілактику як систему колективного та індивідуального виховного впливу, спрямованого на вироблення імунітету до негативного впливу з боку навколишнього середовища з метою попередження девіантної поведінки в підлітків. Виходячи з цього, ми дійшли висновку, що соціально-педагогічна профілактика – це комплекс соціальних, педагогічних (навчально-виховних), медико-психологічних і правових заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють поширенню девіантної поведінки в підлітковому середовищі. Метою профілактики є успішна соціалізація підлітків на основі усунення (мінімізації) проявів девіантної поведінки.

Види профілактики науковці класифікують за подібністю чи відмінністю етичних і правових норм поведінки та поділяють на моральну й правову профілактику. Також соціально-педагогічну профілактику поділяють на загальну та спеціальну, що для нашого дослідження є визначальним [1].

Загальна соціально-педагогічна профілактика розглядається як сукупність заходів, спрямованих на створення сприятливих соціально-економічних, соціокультурних і соціально-педагогічних умов. Ці умови спрямовані на сприяння сім'ї у виконанні нею своїх функцій з виховання фізично й соціально здорових дітей; реалізацію виховних функцій загальноосвітніми установами всіх типів, забезпечення ними повноцінного розвитку інтересів і здібностей у підлітків, залученню до суспільно корисної діяльності в позаурочний час [1, с.12].

Спеціальна соціально-педагогічна профілактика включає корекційно-реабілітаційні заходи, спрямовані на підлітків „групи ризику”, девіантних підлітків. Вона передбачає використання різноманітних заходів психолого-педагогічної підтримки й соціально-правової допомоги підліткам, захист їх від неухаги батьків, жорстокості, насильства й негативного впливу девіантного середовища. Корегувально-профілактична робота здійснюється в тісній взаємодії школи, сім'ї, різноманітних соціальних інститутів і громадських організацій в організації дозвілля підлітків [там само, с.13].

Перейдемо до визначення змісту соціально-педагогічної профілактики підлітків в умовах загальноосвітньої школи. За змістом профілактику девіантної поведінки поділяють на три етапи: первинна, вторинна, третинна [4, с. 91-93].

У нашому дослідженні *первинна профілактика* представлена діагностичною роботою та роботою, спрямованою на непрямий профілактичний вплив. Первинна профілактика включає комплекс діагностичних заходів (на основі яких ми визначаємо підлітків групи ризику, девіантних підлітків та ін.), соціальних, освітньо-виховних і психолого-педагогічних профілактичних заходів (які попереджують виникнення й поширення девіантної поведінки в підлітковому середовищі).

Вторинна профілактика базується на превентивному вихованні підлітків з елементами й прямого, і непрямого профілактичного впливу. Вторинна профілактика включає комплекс соціальних, освітньо-виховних і психологічних та соціально-педагогічних заходів, що попереджують (послаблюють) формування конкретних видів девіантної поведінки в підлітків.

Третинна профілактика передбачає корекційну й реабілітаційну роботу з підлітками, схильними до девіантної поведінки. Під третинною профілактикою, або реабілітацією, ми розуміємо комплекс соціальних, освітньо-виховних, психологічних і соціально-педагогічних заходів, спрямованих на запобігання рецидивам девіантної поведінки, що сприяють соціальній адаптації, відновленню особистісного й соціального статусу девіантного підлітка, і поверненню в сім'ю, до школи, до суспільно-корисної діяльності.

Основними формами роботи з профілактики девіантної поведінки підлітків є: індивідуальна, групова і масова [2, с.56]. Ми надаємо перевагу груповій та індивідуальній, але не виключаємо й масову.

У межах цих форм можна використовувати безліч методів, переважно в їхньому поєднанні: профілактичну бесіду, яка може мати інформаційний, консультаційний характер, спостереження; метод профілактичного втручання; профілактичні тренінги тощо. Переходячи до наступного логічного компонента, визначимо основні підходи до профілактики девіантної поведінки.

У науковій літературі виділяють такі підходи в організації профілактичної роботи:

- *інформаційний* – передбачає надання інформації про види, наслідки девіантної поведінки (упродовж минулого століття він був основним методом профілактики девіантної поведінки);
- *емоційне навчання* – базується на припущенні, що девіантна поведінка частіше формується в підлітків, які мають труднощі в розумінні, прийнятті та вираженні власних емоцій;

• *апелювання до цінностей* – ґрунтується на теоріях про зміну поведінки й пов'язаний з використанням поведінкової терапії [2, с.112].

У своїй профілактичній роботі ми поєднали ці підходи. У нашому дослідження взято за основу точку зору Т. Федорченко, згідно з якою соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки школярів має здійснюватися за такими етапами:

1) початковий (припинення прояву підлітками девіантної поведінки);

2) активна профілактика девіантної поведінки, спрямована на зняття патологічного потягу до прояву девіантної поведінки (профілактика та корекція девіантної поведінки);

3) підтримуюча та протирецидивна профілактика, спрямована на повне (або максимально можливе) позбавлення від девіантної поведінки;

4) реабілітаційні заходи, спрямовані на ресоціалізацію та усунення всіх (актуальних для цього контингенту) форм девіантної поведінки [3, с.156].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз сутності соціально-педагогічної профілактики показує, що профілактика соціальна за змістом. Це пояснюється тим, що соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків вимагає включення підлітків у міжособистісні стосунки відповідної взаємодії з навколишнім середовищем, з метою навчання підлітків навичок протистояння перед ризиком залучення до девіантної поведінки й формування внутрішніх механізмів саморегуляції поведінки. Перспективою нашого наукового пошуку є розробка системи соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків в умовах загальноосвітньої школи.

Література

1. Гребенкин Е.В. Профилактика агрессии и насилия в школе: учеб.-метод. комплекс. Ростов н/Д: Феникс, 2006. 157 с.

2. Корчова Г.Л. Соціально-педагогічні умови профілактики статевих девіацій старшокласників: навч. посіб. К.: Хай-Тек Прес, 2007. 160 с.

3. Словник із соціальної педагогіки / авт.-уклад.: Тетяна Олександрівна Логвиненко, Ніна Василівна Гордієнко. Дрогобич: Посвіт, 2007. 160 с.

4. Федорченко Т.Є. Соціально-педагогічні засади профілактики девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: монографія / Т.Є. Федорченко. Черкаси: ЧП Чабаненко Ю. А., 2009. 358 с.

ФОРМЫ ПОДГОТОВКИ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЕ С ДЕТЬМИ-СИРОТАМИ В УСЛОВИЯХ ШКОЛЫ-ИНТЕРНАТА

К.Э. Бондарь, Н.А. Коношенко,
научный руководитель С.В. Коношенко
Украина, Донецкая область, г. Славянск,
Донбасский государственный педагогический университет

Современный период развития нашего общества нуждается в решении важных задач относительно обучения, воспитания, комплексной реабилитации детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки. Анализ психолого-педагогической литературы и опыт собственной педагогической деятельности дает основания утверждать, что эффективность социализации указанной категории детей зависит от того, насколько профессионально готовы педагоги разных учебных заведений (особенно школ-интернатов) к осуществлению социально-педагогической деятельности с ними.